

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การที่จะพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีคุณภาพดีได้นั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ ที่สำคัญประการหนึ่งคือ การมีคุณภาพชีวิตที่ดีซึ่งต้องอาศัยการให้การศึกษาเรื่องสุขภาพเป็นสำคัญ วิชาสุขศึกษาจึงมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพราะเป็นวิชาที่เน้นให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมสุขภาพไปในทางที่ถูกต้อง เหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนมีสุขภาพดี และสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนวิชาสุขศึกษาเพื่อให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์นั้น พฤติกรรมการสอนของครูมีความสำคัญและมีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนมาก จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า การเรียนการสอนวิชาสุขศึกษายังประสบความล้มเหลวอยู่มาก เนื่องจากครูยังขาดความรู้ ไม่มีประสบการณ์การสอน ไม่เห็นคุณค่าของวิชาสุขศึกษา ครูมักสอนเพียงเพื่อให้จบหลักสูตร ไม่มีการปรับปรุงวิธีการสอน การสอนเน้นแต่เนื้อหาขาดการฝึกปฏิบัติ การวัดและประเมินผลก็วัดเฉพาะด้านความรู้ความจำ การเรียนการสอนจึงก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายกับนักเรียนและครูผู้สอนอีกทั้งผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของวิชาสุขศึกษาและจัดครูที่มีจำนวนคาบการสอนน้อยมาสอนวิชาสุขศึกษา และจากการตรวจสอบคุณภาพนักเรียนที่จบการศึกษา ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในช่วงปีการศึกษา 2527 - 2533 พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความจำในเนื้อหาวิชาดีร้อยละ 80 ขึ้นไป นักเรียนเพียงร้อยละ 20 - 40 เท่านั้นที่สามารถนำความรู้ไปดัดแปลงเพื่อใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533)

สภาพปัญหาในการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวนับเป็นปัญหาสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา กรมวิชาการได้จัดทำ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ขึ้นโดยเน้นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามความสามารถ และความถนัดเพื่อพัฒนานิสัยผู้เรียนให้มีนิสัย 3 ประการเมื่อพ้นจากโรงเรียนคือ

คิดอย่างมีวิจารณญาณอย่างเป็นระบบ วางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ และปรับตัวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยจะต้องแปรคุณภาพทั้ง 3 ประการนี้สู่การปฏิบัติ จึงได้กำหนดกระบวนการขึ้น เพื่อฝึกให้ผู้เรียนปฏิบัติจนเป็นนิสัย เรียกว่า ทักษะกระบวนการ 9 ขั้น ดังนี้

- ขั้นที่ 1 ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น
- ขั้นที่ 2 คิดวิเคราะห์วิจารณ์
- ขั้นที่ 3 การสร้างทางเลือกหลากหลาย
- ขั้นที่ 4 การประเมินและตัดสินใจเลือกทางเลือก
- ขั้นที่ 5 การวางแผนและกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ
- ขั้นที่ 6 การปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์
- ขั้นที่ 7 การประเมินระหว่างปฏิบัติ
- ขั้นที่ 8 การปรับปรุงให้ดีขึ้นเสมอ
- ขั้นที่ 9 การประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ

(กรมวิชาการ, 2533)

ทักษะกระบวนการเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ และเป็นกระบวนการของศาสตร์ต่างๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น รู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะและมีค่านิยมที่ดีในการปฏิบัติงาน ดังนั้นในการดำเนินการสอนครูต้องมีเทคนิคการสอน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมเพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนทั้ง 9 ขั้น และในการฝึกให้ผู้เรียนปฏิบัติในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งมากน้อยต่างกัมนั้นขึ้นอยู่กับบทเรียนว่าต้องการ พัฒนาผู้เรียนในด้านใด ซึ่งในการสอนแต่ละครั้งอาจสอนได้ไม่ครบทั้ง 9 ขั้นตอน แต่จะต้องสอนให้ครบ 9 ขั้นเมื่อจบการเรียนเพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะ รู้จักคิดแก้ปัญหา รู้จักพัฒนาตนเองจนติดเป็นนิสัย และในการจัดการเรียนการสอนวิชาสุรศึกษาด้าครูทุกคนมีความตระหนักและใช้ทักษะกระบวนการในการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพตามขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการจะเกิดการปลูกฝังการปฏิบัติในการดูแลสุรภาพให้แก่ักเรียนจนติดเป็นนิสัยและสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาสุรภาพในชีวิตประจำวันได้ในอนาคต

ถึงแม้ว่าการใช้ทักษะกระบวนการจะช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพดีเพียงใดก็ตาม แต่จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการสอนวิชาสุรศึกษาโดยใช้ทักษะกระบวนการในการสอน

ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ของจิรพรรณ รัตนวีระประดิษฐ์ (2534) เรื่อง "สภาพและปัญหา การใช้ทักษะกระบวนการในการสอนสุขศึกษาของครูสุขศึกษาระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียน ร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร" ผลการวิจัยพบว่า ครูมีปัญหามากในเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ เรื่องคู่มือเอกสารที่ใช้ค้นคว้าในกิจกรรมการสอน เรื่อง งบประมาณสนับสนุนการสอน เรื่องการนิเทศติดตามผลการเรียนการสอน เรื่องการจัดกิจกรรม เสริมหลักสูตรวิชาสุขศึกษาที่เน้นทักษะกระบวนการ และจากการวิจัยของ อภิญา ศิริพันธ์ (2536) เรื่อง "พฤติกรรมการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร" พบว่า วิธีการสอนของครูส่วนใหญ่ใช้การบรรยาย กระบวนการที่ใช้มากที่สุดคือกระบวนการกลุ่ม ปัญหาของครูสุขศึกษาที่พบมากที่สุดคือเรื่อง การจัดทำแผนการสอนวิชาสุขศึกษาที่เน้นการใช้ทักษะกระบวนการ ทำให้การเรียนการสอนวิชา สุขศึกษาไม่บรรลุจุดประสงค์เท่าที่ควร

การที่จะทำให้ครูเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนจากเดิมมาใช้ในการสอนโดยใช้ทักษะ กระบวนการได้นั้นน่าจะมีแรงจูงใจบางประการ เพราะพฤติกรรมหรือการกระทำของมนุษย์ ขึ้นอยู่กับสิ่งสำคัญ คือ แรงจูงใจ (Motive) ความสามารถ (Ability) หรือกล่าวได้ว่าแรงจูงใจ และความสามารถเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมมนุษย์เป็นสำคัญ และการที่ครูสุขศึกษาจะสามารถ ทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์แบบนั้นจะต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ เช่น คน งบประมาณ สิ่งแวดล้อม ความร่วมมือ วัสดุอุปกรณ์ การบริหารจัดการ ดังที่ ภิญาญ์ สาร (2523) ให้ความเห็นว่า "ในระบบสังคมของโรงเรียน บรรดาสิ่งก่อสร้าง อาคารสถานที่ จะสวยหรือดีแต่เพียงใด หลักสูตร แบบเรียน ตลอดจนอุปกรณ์การเรียนการสอนจะวิเศษขนาด ไหนก็ตาม จะไม่มีความหมายเลยถ้าคนที่จะใช้สิ่งเหล่านี้ไม่มีความสามารถที่จะใช้ หรือไม่มี ความตั้งใจ ความพอใจ ที่จะใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้นในการทำให้ครูสุขศึกษาปฏิบัติ งานอย่างเต็มความสามารถ เกิดผลการปฏิบัติงานที่ดีนั้น ผู้บริหารหน่วยงานจะต้องหาสิ่งจูงใจ และสร้างแรงจูงใจให้ครูผู้สอนเกิดความพึงพอใจในการทำงานให้ได้มากที่สุด เพราะการที่บุคคล แต่ละคนจะแสดงพฤติกรรมในการปฏิบัติงานแตกต่างกันออกไปอย่างไรบ้างนั้น ส่วนหนึ่งเป็น ผลเนื่องมาจากแรงจูงใจของบุคคลนั้นด้วย เรื่องของแรงจูงใจจึงเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหาร ที่จะต้องชักจูงให้ผู้ได้บังคับบัญชาให้ทำงานอย่างกระตือรือร้นมากขึ้น ทุ่มความสามารถและ ความคิดจิตใจให้แก่หน่วยงานของตนมากขึ้น

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการรังใจเกิดจากการที่สังเกตเห็นพฤติกรรมในการทำงานของแต่ละบุคคล ทำให้เกิดผลการปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน แสดงว่าบุคคลที่ทำงานมาก อุตสาหะและใจให้แก่หน่วยงานอย่างเต็มที่ต้องมีบางสิ่งบางอย่างทำหน้าที่กำกับพฤติกรรมของตนให้มุ่งไปสู่เป้าหมาย และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการรังใจหรือแรงจูงใจนั่นเองที่มีผลต่อระดับของผลการปฏิบัติงาน จึงทำให้ผลการปฏิบัติงานสูงขึ้นตามความต้องการของหน่วยงาน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่องแรงจูงใจในการใช้ทักษะกระบวนการในการสอนวิชาสุศึกษาของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยเรื่องแรงจูงใจในการใช้ทักษะกระบวนการในการสอนวิชาสุศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ไปใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสุศึกษาให้บรรลุตามจุดประสงค์ของหลักสูตรต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการใช้ทักษะกระบวนการในการสอนวิชาสุศึกษาของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตของการวิจัย

1. การศึกษาคั้งนี้เป็นการศึกษาแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจภายนอกของครูผู้สอนวิชาสุศึกษาในโรงเรียนมัธยม ศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร
2. การศึกษาคั้งนี้ศึกษาเฉพาะโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานครเท่านั้น ยกเว้นโรงเรียนในสาขา
3. การวิจัยคั้งนี้มุ่งศึกษาแรงจูงใจของครูที่สอนวิชาสุศึกษาโดยใช้ทักษะกระบวนการโดยศึกษาตามตัวแปรดังนี้
  - 3.1 ตัวแปรต้น คือ
    - 3.1.1 แรงจูงใจภายใน ด้านตัวครูผู้สอน ประกอบด้วย ความต้องการส่วนบุคคลของผู้สอน ทศนคติในการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ ความพึงพอใจในการใช้ทักษะกระบวนการในการสอน ความสามารถในการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ
    - 3.1.2 แรงจูงใจภายนอก มี 2 ด้าน คือ
      - 3.1.2.1 ด้านนโยบายและการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้บริหาร ที่เกี่ยวข้องการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ ประกอบด้วย นโยบายและการสอนของโรงเรียน

งบประมาณ การติดตามผลการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ การพัฒนาบุคลากร และ ประโยชน์เกื้อกูลและความก้าวหน้า

3.1.2.2 ด้านบรรยากาศที่เอื้อต่อการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ ประกอบด้วย การได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง , ความสัมพันธ์กับบุคลากรในโรงเรียน , นักเรียน เวลาและภาระงาน อาคารสถานที่ สื่อประกอบการสอน

3.2 ตัวแปรตาม คือ การสอนวิชาสุศึกษาโดยใช้ทักษะกระบวนการ

ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิจัย

ผู้วิจัยถือว่าข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของครูที่สอนวิชาสุศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นสังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานครเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

แรงจูงใจ หมายถึง สิ่งที่เป็นแรงกระตุ้นหรือผลักดันให้ครูผู้สอนวิชาสุศึกษาใช้ ทักษะกระบวนการในการสอน ซึ่งประกอบด้วย

แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ในตัวบุคคลที่กระตุ้น ให้บุคคลกระทำพฤติกรรมอันพึงปรารถนา ได้แก่ ความต้องการส่วนบุคคล ทศนคติ ความพึงพอใจ ความสามารถส่วนบุคคล ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน

แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) หมายถึง แรงจูงใจอันเกิดจากสิ่งล่อใจ (Incentives) ภายนอกมากกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการแสดงพฤติกรรม ซึ่งได้แก่ นโยบายและ การส่งเสริมสนับสนุนของโรงเรียนที่เอื้อต่อการสอนโดยใช้ทักษะกระบวนการ ผลประโยชน์ที่ ได้รับ บรรยากาศในการทำงาน

ทักษะกระบวนการ หมายถึง แนวทางการจัดกิจกรรมการสอนของครูซึ่งวางไว้ อย่างเป็นลำดับตั้งแต่ต้นจนแล้วเสร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

1. ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น หมายถึง การนำเสนอความแตกต่าง ระหว่างสิ่งที่ดีควรจะเป็นและสิ่งที่เป็นอยู่ รวมทั้งการชี้ให้เห็นผลที่ได้จากการปฏิบัติต่างๆทั้งทาง บวกและลบ โดยการนำเสนอด้วยคำพูด รูปภาพ และการลงมือปฏิบัติตามคำแนะนำให้ เห็นความแตกต่าง

2. คิดวิเคราะห์วิจารณ์ หมายถึง การซักถามด้วยคำถามให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ หาคำตอบประกอบและความสำคัญ สาเหตุ ผลจากการกระทำ และสรุปเป็นหลักการ
3. สร้างทางเลือกหลากหลาย หมายถึง การกระตุ้น ให้คิดหาแนวทางปฏิบัติ ด้วยวิธีการระดมสมอง เปลี่ยนเงื่อนไข ให้เกิดความคิดหาแนวทางใหม่ๆในการทำงาน
4. ประเมินและเลือกทางเลือกได้อย่างเหมาะสม หมายถึง การนำเสนอผลของการปฏิบัติตามแนวทางว่ามีผลดี ผลเสียอย่างไร
5. กำหนดและลำดับงานอย่างชัดเจน หมายถึง การนำเสนอผลงานเป็นระยะๆ ด้วยวาจา ภาพ การแสดง และเรียงลำดับได้ตามขั้นตอนของการนำเสนอ
6. ลงมือปฏิบัติอย่างชื่นชม หมายถึง การฝึกลงมือตามแผนที่วางไว้ เริ่มจากทำตามแบบ ให้ทำเองและมี กงคนล่องโดยครูเป็นผู้กระตุ้นให้ทำและเสนอแนะเมื่อจำเป็น
7. ประเมินระหว่างปฏิบัติ หมายถึง ตรวจสอบผลงานเป็นระยะๆ ครูกระตุ้นชี้แนะให้ดูผลงานระหว่างปฏิบัติ ให้ระวังอยู่เสมอ
8. ปรับปรุงให้ดีขึ้น หมายถึง ค้นหาวิธีการใหม่ๆที่จะทำให้ผลงานดีขึ้น โดยใช้เทคนิคใหม่ๆเพื่อเพิ่มคุณภาพของงาน วิเคราะห์หาจุดที่ต้องปรับปรุงและนำไปทดลองใช้
9. ประเมินผลรวม หมายถึง การนำเสนอผลงาน ทบทวนการทำงาน นำไปเสนอให้ผู้อื่นชมผลงานที่เกิดขึ้นจากการทำงาน

ครูสุศึกษา หมายถึง ครูหรือผู้ทำหน้าที่สอนวิชาสุศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญ กรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

เพื่อนำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการสร้างแรงจูงใจในการใช้ทักษะกระบวนการในการสอนของครูสุศึกษาซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาสุศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน และเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาสุศึกษาเพื่อให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพยิ่งขึ้น